Maria Stanciu Istrate

CALCUL LINGVISTIC DUPĂ 1881

1. Româna literară de până la 1881, anul publicării primelor reguli ortografice ale Academiei Române, se caracterizează prin elaborarea și impunerea principalelor norme supradialectale și prin modernizarea lexicului și a sintaxei[1]. Este epoca în care se produc cele mai multe împrumuturi, sursele fiind, în special, latina și limbile romanice. Calcul lingvistic și românizarea neologismelor prin aplicarea legilor de evoluție fonetică, suferite de sunetele latinești moștenite, au constituit alternative la care s-a recurs adeseori, preferate fiind mai ales de cei care vedeau în neologism un pericol de înstrăinare a limbii.

După 1880, odată cu încheierea procesului de modernizare a limbii române literare şi delimitarea de exagerările latiniştilor, se schimbă concepţia privitoare la modalităţile de îmbogăţire lexicală. Deşi în regres, calcul continuă să reprezinte unul dintre mijloacele de înnoire lexicală şi frazeologică, acţiunea sa la alte niveluri lingvistice fiind drastic redusă.

2. Cea mai importantă influență lingvistică exercitată asupra vocabularului românesc nu doar în secolul al XIX-lea, ci și în prima jumătate a secolului al XX-lea a fost cea **franceză**.

Calcurile lexicale mai noi, după modele franțuzești, care puteau apărea după 1880[2], sunt fie totale, fie parțiale:

2.1. Calcuri de structură morfematică totale: *catifelat*, după fr. *velouté* (atestat la Caragiale, 1893; cf. at. Vlahuţă, ap. TDRG); *dreptunghiular*, după fr. *rectangulaire*; *du-te-vino*, după *va-et-vient*; *însorit*, după *ensoleillé*; *întreciocni,* după *entrechoquer*; *nedemn*, după fr. *indigne*; *nestingibil*, după fr. *inextinguible*; *suprasarcină*, după fr. *surcharge*; *supratensiune*, după fr. *surtension* etc.

2.2. Calcuri de structură morfematică parțiale: *antifurt*, cf. fr. *antivol*; cf. și it. *antifurto*; *antispumant*, după fr. *antiécumeux*; *autoapărare*, după fr. *autodéfense*; (cf. engl. *self-defence*, calchiat în totalitate) *autodistruge*, după *s'autodétruire*; *neabil*, după fr. *non-habile*; *clarviziune*, după *clairvoyance,* redat şi prin *clarvedere*[3];

[1] Pentru periodizarea limbii române literare, precum și pentru diverse opinii privitoare la acest aspect, vezi Ion Gheție, *Istoria limbii române literare,* București, 1978, p. 30–32.

[2] Nu excludem apariția unora dintre aceste calcuri încă din perioada anterioară.

[3] Vezi Iorgu Iordan, *Limba română contemporană*, Bucureşti, 1956, p. 321.

LR, LXVII, nr. 3–4, p. 295–307, Bucureşti, 2018

BDD-A30640 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 16:22:24 UTC)

contraputere, după fr. *contre-pouvoir*; *neabonat,* după fr. *non-abonné*; *neagricol*, după fr. *non-agricole*; *neagresiune*, după fr. *non-agression*; vezi expresia *pact de neagresiune*; *neafiliat,* după fr. *non-affilié*; *nealiniat* „care duce o politică de nealiniere”, după fr. *non-aligné*; *nealiniere* „neconformare la linia politică a unui partid sau la politica unui stat”, după fr. *non-alignement*; *neangajat*, după fr. *non-engagé*; *neanimat*, după fr. *inanimé*; cf. împrumutul *inanimat*; *nebeligerant*, după fr. *non-belligerant*; *nebeligeranţă*, după fr. *non-belligerance*; *necalculabil*, după fr. *incalculable*; cf. împrumul *incalculabil*; *necombatant*, după fr. *non-combattant*; *necompatibil* după fr. *incompatible*; cf. *incompatibil*; *necompatibilitate* după fr. *non-compatibilité*; *neconformism*, după fr. *non-comformisme*; cf. *nonconformism*; *necondiţionat*, după fr. *inconditionné*; *neconsecvent*, după fr. *inconséquent*; cf. *inconsecvent*; *neconsecvenţă*, după fr. *inconséquence*; cf. *inconsecvenţă*; *neconsolat*, după fr. *inconsolé*; *necontestabil*, după fr. *incontestable*; cf. *incontestabil*; *necontestat*, după fr. *incontesté*; *nedefinit*, după fr. *indéfini*; cf. *indefinit*; *neetanş*, după fr. *non-étanche neetanşeitate*, după fr. *non-étanchéité*; *neeuclidiană*, după fr. *non-euclidienne*, în sintagma *geometrie neeuclidiană*; *neexecutare*, după fr. *non-éxecution*; *neflexibil*, după fr. *inflexible*; cf. *inflexibil*; *nefuncţional,* după fr. *non-fonctionnel*; *neidentificat*, după fr. *non-identifié*; *neintervenţionist*, după fr. *non-interventionniste*; *nelegitim*, după fr. *illegitime*, cf. *ilegitim*; *neocupat*, după fr. *non-occupé*; *neopozabil*, după fr. *non-opposable*; *neorganic* „anorganic”, după fr. *anorganique*; cf. *anorganic*; *neoxidabil*, după fr. *non-oxidable*; *nepermanent*, după fr. *non-permanent*; *nepolitic*, după fr. *non-politique*; *nepoluant*, după fr. *non-polluant*; *nepoluat*, după fr. *non-pollué*; *neregularitate*, după fr. *irregularité*, cf. *iregularitate*; *neştiinţific*, după fr. *non-scientifique*; *netemperat*, după fr. *intémperé*; *neuzat,* după fr. *non-usé*; *nevertebrat*, după fr. *invertébré*; *neviabil,* după fr. *non-viable*; *noneu*, după fr. *non-moi*; *scurtcircuit*, după fr. *court-circuit*; *telescaun*, cf. *fr. télésiège* etc.

Foarte multe dintre calcurile parțiale prezentate constau în traducerea prefixelor *non-, i-*, mai rar *a-*, întâlnite în structura termenilor franțuzești, prin vechiul prefix românesc de origine slavă *ne-*, ceea ce a îmbogățit seria acestor derivate. De remarcat, totodată, că în unele dintre aceste cazuri calcul coexistă alături de împrumut. Vezi *neanimat – inanimat, neconsecvent – inconsecvent, neorganic – anorganic, neregularitate – iregularitate* etc. În unele situații au existat oscilații în ceea ce privește echivalarea anumitor termeni. Vezi, spre exemplu variantele *clarviziune* și *clarvedere* care calchiază fr. *clairvoyance.*

2.3. Printre puţinele calcuri lexico-gramaticale apărute în această perioadă amintim: *dominând*, *-ă,* neînregistrat în dicţionare şi atestat la George Călinescu în romanul *Bietul Ioanide*, fiind probabil o creaţie personală a acestuia după fr. *dominant*, *-e* („Intenția de a juca «Julius Caesar» revelă spiritul *dominând* în această organizaţie”). Tot după model francez au apărut şi *intrând* „adâncitură, scobitură” şi *ieşind* „proeminență, ieșitură”, relativ active în vocabularul actual, la baza cărora se află fr. *rentrant* şi, respectiv, fr. *saillant*.

BDD-A30640 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 16:22:24 UTC)

2.4. Mult mai frecvent înregistrat este calcul frazeologic, franceza având, după cum se știe, o contribuție semnificativă la formarea fondului frazeologic românesc. Vom cita câteva dintre aceste calcuri care puteau apărea în cursul secolului al XX-lea: *limbă de lemn,* după fr. *langue de bois*; *limbă mamă* „limbă primitivă din care se derivă altele", după fr. *langue mère*; *limbă maternă*, după fr. *langue maternelle*; *limbă moartă*, după fr. *langue morte*; *limbă sursă*, după fr. *langue source*; *limbă vie*, după fr. *langue vivante*; *limbi surori,* după fr. *langues sœur*; *mijloace de transport*, cf. fr. *moyens de transport*; *prin mijloace proprii*, cf. fr. *par ses propres moyens*; *prin toate mijloacele*, cf. fr. *par tous les moyens*; *soluție de mijloc* cf. fr. *solution moyenne*; *om de afaceri* cf. fr. *homme d'affaires*; *om de cuvânt* după fr. *homme de parole*; *om de gust,* după fr. *homme de gout*; *a fi omul cuiva*, după fr. *être l'homme de qqn*; *putere legislativă*, după fr. *pouvoir législatif*; *separarea puterilor*, după fr. *separation des pouvoirs*; *putere publică*, după fr. *pouvoir public*; *lovitură de teatru*, după fr. *coup de theatre*; *taxă pe valoare adăugată (TVA)*, după fr. *taxe à la valeur ajoutee (TVA)*; *sub beneficiu de inventar*, după fr. *sous bénéfice d'inventaire* etc.

3. De o influenţă a **limbii ruse** se poate vorbi încă din secolul al XVII-lea. Primul traducător din limba rusă este Staico Grămăticul. Cunoscut îndeobște ca translator al *Cronografului rusesc* ori al *Cărții lui Chiril*, cercetări recente[4] au demonstrat că lui i se datorează, de asemenea, transpunerea în limba română a unei tipărituri apărute la Moscova în 1655 din porunca patriarhului Nikon. Printre primele traduceri rusești merită a fi amintită și *Istoria rușilor*, datând din prima jumătate a secolului al XVIII-lea[5]. Asemenea traduceri au continuat pe tot parcursul acestui veac şi s-au intensificat în prima jumătate a secolului al XIX-lea. Influenţa rusă modernă devine însemnată mai ales în secolul al XX-lea. Theodor Hristea vorbește despre existența a două perioade: prima începe odată cu revoluția bolșevică din octombrie 1917 și se întinde până în 1944; cea de-a doua debutează în 1944 și „ține până în prezent", anul elaborării articolului fiind 1965. „În prima perioadă – spune Theodor Hristea – influența limbii ruse s-a exercitat aproape exclusiv în publicațiile editate de PCR și în presa democratică, în general, precum și în limbajul activiștilor de partid, recrutați din rândul muncitorilor și ale intelectualilor înaintați. Specificul și limitele influenței ruse în această perioadă ar putea fi fixate numai prin parcurgerea integrală a documentelor de partid care ne stau, astăzi, la îndemână"[6]. Despre influența rusă specifică celeilalte perioade (care s-a prelungit până în decembrie 1989), autorul

[4] Vezi Al. Mareș, *Note filologice despre Staico Grămăticul,* în *Ion Coteanu. In memoriam*. Editori Gh. Chivu, Oana Uță-Bărbulescu, București, 2014, p. 252–255.

[5] Vezi N. Iorga, *Istoria literaturii românești*, II, București, 1926, p. 143–144, unde se precizează că este vorba despre o traducere conservată în cinci manuscrise, unul dintre acestea având menționat anul 1727.

[6] Theodor Hristea, *Contribuţii la studiul influenţei ruse moderne asupra limbii române actuale (calcuri lingvistice)*, în „Romanoslavica", XII (1965), p. 315.

BDD-A30640 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 16:22:24 UTC)

citat afirmă că are caracter predominant livresc, manifestându-se, în special, prin intermediul traducerilor.

3.1. Calcurile lingvistice de structură morfematică pe care le vom prezenta în continuare au fost excerptate din studii consacrate influenței rusești de după al Doilea Război Mondial[7], ori din dicționarele consacrate: *antipartinic*, după rus. *антипартийный*; *antirăzboinic,* după rus. *антивоенный*; *antistatal*, după rus. *антигосударственый*; *apartinic*, *nepartinic* după rus. *беспартийный*; *apartinitate*, *nepartinitate,* după rus. *беспартийность*, redat și prin perifraza *fără (de) partid*; *auto(de)servire*, după *самообслуживание*, calchiat, la rândul său, după engl. *self-service*; *autoadministrare*, după rus. *самоуправление*; *autoasigurare* „asigurare proprie", după rus. *самострахование*; *autocisternă*, după *автоцистерна*; *autocritică*, după *самокритика* (şi fr. *autocritique*); *autodeterminare,* după rus. *самоопределение*; *autoimpunere*, după *самообложение*; *automacara*, după rus. *автокран*; *automișcare*, după rus. *самодвижение*; *autoportret*, după *автопортрет*; *cincisutist*, după rus. *пятисотник*; *codism* „curent ideologic care neagă rolul partidului comunist în instaurarea dictaturii proletariatului", după rus. *хвостизм*; *codist* „oportunist, adept al codismului", după rus. *хвостист*; *coraport*, după rus. *содоклад*; *cosmonavă*, după fr. *cosmonef,* rus. *космокорабль*; *decembrist* „revoluționar rus, de origine nobiliară, participant la răscoala armată organizată în decembrie 1825 la Sankt-Petesburg împotriva absolutismului țarist", după rus. *декабрист*; *femeie-cosmonaut*, după rus. *женщина-космонавт*; *împăciuitorism* „atitudine conciliatoristă, de aplanare a conflictelor de clasă", după rus. *примиренчество*; *împăciuitorist*, după rus. *примирительный*; *legitate*, după rus. *закономерность*; *lichidatorism* „curent oportunist de extremă dreaptă care s-a manifestat în unele partide muncitorești care preconiza lichidarea, dizolvarea partidului revoluționar ilegal și limitarea acțiunilor lui la formele legale", după rus. *ликвидаторство*; *limbă-bază*, după rus. *язык-основа*, cf. și germ. *Grundsprache*; *navă-satelit*, după rus. *корабль-спутник* (și după fr. *vaisseau-satellite*, folosit o vreme în paralel cu *vaisseau-spoutnik*, ambele calchiind modelul rusesc invocat pentru compusul românesc); *partinitate*, după rus. *партийный*; *pilot-cosmonaut*, după rus. *лётчик-космонавт*; *poporanism, narodnicism*, după

[7] Vezi, în acest sens, Iorgu Iordan, *Influenţe ruseşti asupra limbii române*, în „Analele Academiei Republicii Populare Române", seria C, tomul I, memoriul 4. Comunicare prezentată în şedinţa din 29 iunie 1949, p. 55; G. Mihăilă, *Observaţii asupra influenţei ruse în vocabularul limbii române contemporane*, în „Limba română", 1, III, 1954, p. 27–35; Iorgu Iordan, *Limba română actuală*, în „Limba română", 4, 1954, p. 31–44; idem, *Limba română contemporană*, Bucureşti, 1956, p. 106–112; L. Farcaş, *Некоторые наблюдения над кальками в румынском языке с русского*, în „Culegere de studii", Bucureşti, 1958, p. 9–21; S. Vaimberg, *Calcuri româneşti după adjectivele compuse din limba rusă*, în „Culegere de studii", Bucureşti, 1961, p. 64–72; Theodor Hristea, 1965, p. 315–326; idem, *Probleme de etimologie. Studii. Articole. Note*, București, 1968, p. 146 ș.u.; Florin Marcu, Constant Maneca, *Dicționar de neologisme*, ediția a treia, București, 1986; Floarea Vîrban, *Influenţa rusă*, în *Contribuţii la istoria limbii române literare. Secolul al XVIII-lea (1688–1780)*. Coordonatori: Ion Gheţie şi Gheorghe Chivu, Cluj, 2000, p. 227–287; *Micul dicționar academic*, București, 2002–2003.

BDD-A30640 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 16:22:24 UTC)

rus. *народничество*; *proletcultism* „atitudine față de problemele artei și culturii, în fosta URSS, după Revoluția din Octombrie, vizibilă și în restul țărilor comuniste, care respingea întreaga moștenire culturală a trecutului, susținând că ea nu este utilă poporului, și promova ideea creării unei culturi «pur proletare»”, după rus. *пролеткултовщина*; *radioascultător*, după rus. *радиослушатель*, cf. și germ *Radiohörer*; *semianalfabet*, după rus. *полуграмотный*; *semicolonial*, după rus. *полуколониальный*; *semicolonie,* după rus. *полуколония*; *semifeudal,* după rus. *полуфеодальный*; *semiproletar,* după rus. *полупролетарий*; *stângism* „concepție și practică radicală în mișcarea comunistă și muncitoarească, tinzând să aplice inadecvat principiile și învățătura comunistă”, după rus. *левизна*; *sutamiist* „șofer care parcurge o sută de mii de km fără să facă reparații radicale la mașină”, după rus. *стотысячник*; *tipicitate*, după rus. *типичность*; *zi-muncă*, după rus. *трудодень* etc.

3.2. La o scurtă trecere în revistă a exemplelor citate se observă că unele dintre ele reprezintă calcuri totale ale termenilor ruși, în vreme ce altele păstrează neschimbat un morfem din structura derivatului sau compusului rusesc, fie acel morfem prefix, sufix ori rădăcină.

3.3. Calcuri totale: *auto(de)servire, autoadministrare, autoasigurare, autocisternă, autodeterminare, autoimpunere, automacara, automișcare, cincisutist, coraport, împăciuitorism, legitate, lichidatorism, limbă-bază*, *navă-satelit*, *poporanism, semianalfabet*, *stângism, sutamiist, zi-muncă.*

3.4. Calcuri parțiale: *antipartinic, antirăzboinic, antistatal, apartinitate*, *autocritică, autoportret, cosmonavă, codism, codist, decembrist, femeie-cosmonaut*, *narodnicism, nepartinitate, partinitate, pilot-cosmonaut*, *proletcultism, radioascultător, semicolonial*, *semicolonie, semifeudal, semiproletar, tipicitate.*

3.5. Pentru unele derivate ruși a existat o oscilație în privința traducerii unor morfeme, așa că rezultatul a constat în apariția a două calcuri: *apartinic și nepartinic* pentru *беспартийный*, prin traducerea prefixului rusesc *бес-* pri *a-* și prin *ne-*; *apartinitate*, *nepartinitate,* redau deopotrivă rus. *беспартийность*, echivalat și prin perifraza *fără (de) partid.* Un dublu reflex în română l-a avut și rus. *народничество*, calchiat total în forma *poporanism* și parțial în forma *narodnicism.*

Unele dintre calcurile citate au dispărut, dat fiind faptul că a dispărut și realitatea la care făceau referință: *cincisutist, codism, codist, împăciuitorism, împăciuitorist, lichidatorism, stângism*.

3.6. Dintre perifrazele apărute prin imitarea unor modele ruși amintim: *activist obștesc*, după rus. *общественный деятель*; *artist emerit,* după rus. *заслуженный артист*; *atitudine socialistă față de muncă*, după rus. *социалистическое отношение к труду*; *casă de nașteri*, după rus. *радильный дом*; *casă de odihnă*, după *дом*

BDD-A30640 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 16:22:24 UTC)

отдыха, cauza păcii, după rus. *дело мира*; *coexistenţă paşnică*, după rus. *мирное сосуществование* (calchiat și în franceză: *coexistence pacifique*; *colaborator ştiinţific* după rus. *научный сотрудник*; *colectiv de catedră*, după rus. *коллектив кафедры*; *colţul roşu,* după rus. *красный угол*; *compoziţie socială*, după rus. *социальный состав*; *condică de sugestii şi de reclamaţii*, după rus. *книга жалоб и предложений*; *conştiinţa datoriei împlinite*, cf. rus. *сознание исполненного долга*; *cultul personalităţii*, după rus. *культ личности*; *democraţie internă de partid*, după rus. *внутрипартийная демократия*; *diviziunea muncii*, după rus. *разделение труда*; *erou al muncii socialiste,* după rus. *герой социалистичесого труда*; *a face cauză comună*, după rus. *делать общее дело*; *întrecere socialistă*, după rus. *социалистическое соревнование*; *lagărul păcii şi al democraţiei*, după rus. *лагерь мира и демократии*; *a lupta pentru cauza democraţiei*, după rus. *бароться за дело демократии*; *maestru al artei*, după *мастер искусства*; *marea burghezie,* după rus. *крупная буржуазия*; *material faptic*, după rus. *фактический материал*; *măiestrie artistică*, după rus. *художественнное мастерство*; *mica burghezie*, după rus. *мелкая буржуазия*; *muncă constructivă*, după rus. *созидательный труд*; *muncă de cercetare ştiinţifică*, după rus. *научно-исследовательская работа*; *muncă de partid,* după rus. *партийная работа*; *muncă de răspundere*, după *ответственная работа*; *organ central al puterii de stat*, după rus. *центральный орган государственной власти*; *organ local al puterii de stat*, după rus. *местный орган государственной власти*; *origine socială*, după *социальное состав*; *parc de cultură şi odihnă*, după rus. *парк культуры и отдыха*; *planetă artificială*, după rus. *искуственная планета*; *productivitatea muncii,* după rus. *производительность труда*; *rachetă balistică intercontinentală*, după rus. *межконтинентальная балистическая ракета*; *satelit artificial*, după *искусственый спутник*; *stat de democraţie naţională*, după rus. *государство национальной демократии*; *staţie automată interplanetară*, după rus. *межпланетый космический корабль*; *viaţă internă de partid,* după rus. *внутрипартийная жизни* etc.

Termeni cum ar fi: *organizaţie, clasă, luptă* apar în structura mai multor frazeologisme calchiate după modele rusești: *organizaţie de bază,* după rus. *первичная организация*; *organizaţie de masă*, după rus. *массовая организация*; *oranizaţie obștească*, după rus. *общестенная организация*; *organizaţie de partid*, după rus. *партийная организация*; *organizaţie de tineret*, după *молодёжная организация*; *clasă muncitoare*, după rus. *рабочий класс*; *clasă dominantă/stăpânitoare*, după rus. *господствующий класс*; *clasele avute*, după rus. *имущие классы*; *contradicţii de clasă*, după rus. *классовые противоречия*; *conştiinţă de clasă*, după rus. *классовое сознание*; *duşman de clasă*, după rus. *классовый враг*; *luptă de clasă*, după rus. *классовая барьба*; *luptă pentru pace*, după rus. *барьба за мир*; *luptă de eliberare naţională,* după rus. *национально-освободительная барьба*; *luptă pentru existenţă*, după rus. *барьба за существование.*

Multe dintre frazeologismele citate aparţin limbajului politico-ideologic și nu este de mirare că nu mai sunt folosite astăzi, dată fiind schimbarea radicală produsă

BDD-A30640 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 16:22:24 UTC)

în România după decembrie 1989. Ele caracterizează așa-numita *limbă de lemn*, denumire calchiată după expresia franțuzească impusă de Françoise Thom în 1987[8].

4. Cele mai multe calcuri după modele identificate în limba **engleză** apar spre sfârșitul secolului al XX-lea, odată cu folosirea la scară largă a acestei limbi. Fiind o limbă a globalizării, a computerelor şi a internetului, afirmaţia potrivit căreia până în 2050 engleza ar putea fi vorbită sau măcar înţeleasă într-o oarecare măsură de jumătate din populaţia globului nu este deloc surprinzătoare[9]. Această tendinţă a englezei de a deveni limbă mondială a intrat, inevitabil, în atenţia Uniunii Europene, propunându-se chiar adoptarea ca „lingua franca" a unei variante simplificate a englezei, denumită *euroengleză*[10]. Ar putea fi aceasta soluţia salvatoare, întrucât, observă Adriana Stoichițoiu, „în afara englezei, fie ea într-o forma ad hoc, simplificată pentru uzul general, cu greu se poate concepe un alt instrument lingvistic de comunicare între toți europenii – păstrându-și pe mai departe, firește, fiecare limba națională"[11].

Manifestată mult mai devreme în Occident, influenţa engleză a început să se producă intensiv în Europa de Est abia după căderea zidului Berlinului sau odată cu încetarea Războiului Rece şi ieşirea ţărilor comuniste de sub Cortina de fier. După aceste evenimente cultura americană pătrunde masiv prin toate canalele mediatice româneşti, astfel încât unii intelectuali români încep să vorbească despre *romgleză*, creând astfel un termen analog fr. *franglais*[12].

În fapt, influenţa englezei asupra românei a început mult mai devreme. Ea exista încă de pe vremea lui Ghica şi a lui Caragiale, chiar dacă se producea încă timid, manifestându-se prin intermediul intelectualilor anglofoni și al publicisticii. În 1978, anul publicării *Istoriei limbii române literare*, Ion Gheție făcea următoarea afirmație: „Înrâurirea engleză, care s-a arătat mai activă după cel dintâi război mondial, a fost, în fond, lipsită de importanță"[13]. Comparația are în vedere, desigur, limbile romanice, în general, și franceza, în special. Despre influența rusă, același autor adaugă: „Aproximativ în același fel ar putea fi calificată influența rusă care s-a exercitat asupra lexicului literar românesc (ca și asupra sintaxei) în anii 1950–1960, deși anumiți termeni sau sensuri noi ale unor cuvinte au rămas în uz până astăzi, cu deosebire la unele terminologii de specialitate"[14].

În cei 40 de ani scurși de la apariția lucrării lui Ion Gheție lucrurile s-au schimbat radical în ceea ce privește limba engleză. Creşterea în intensitate a

[8] Pentru modelul care a stat la baza acestui calc frazeologic, vezi *supra*, p. 297.

[9] Vezi, în acest sens, Adriana Stoichițoiu Ichim, *Aspecte ale limbii engleze în româna actuală*, Bucureşti, 2006, p. 8.

[10] Vezi Adriana Stoichițoiu Ichim, 2006, p. 8.

[11] Vezi Adriana Stoichițoiu Ichim, articolul *Euroengleza – limba de comunicare a Europei lărgite?,* apărut în ziarul *Adevărul*, din 06.11.2002, p. 12.

[12] Vezi R. Etiemble, *Parlez-vous franglais?*, Paris, 1964.

[13] Ion Gheție, *Istoria limbii române literare*, București, p. 207–208.

[14] *Ibidem*, p. 208.

BDD-A30640 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 16:22:24 UTC)

influenței acestei limbi este direct proporţională cu creşterea importanţei statelor în care este vorbită, în special a SUA, devenite în prezent cea mai mare putere a lumii.

Dincolo de disputele privind utilitatea acceptării inovaţiilor având la bază limba engleză, trebuie remarcat că anglicismele, fie ele împrumuturi sau calcuri după modele din această limbă, se înregistrează în toate registrele stilistice ale limbii, în limbajele specializate, în limba română standard, ca şi în limbajul colocvial ori în argoul adolescenţilor.

4.1. Fără a face o distincţie între limbajele specializate în care se înregistrează, iată câteva calcuri de structură morfematică după modele englezeşti : *autoaprindere*, după engl. *self-ignition*; *autoexamen*, după engl. *selfexamination*; *cal-putere*, engl. *horse-power*; *europiaţă*, după engl. *euromarket*; *megaspectacol*, după engl. *megashow*; *megapetrecere*, după engl. *megaparty*; *megastea*, după engl. *megastar*; *neacademic*, după engl. *non-academic*; *neaderent*, după engl. *non-adherent*; *neaderenţă*, după engl. *non-adherence*; *necombustibil* „care nu poate arde, care nu este combustibil”, după engl. *non-combustible*; *necomercial*, după engl. *non-commercial*; *neesenţial*, după engl. *non-essential* (cf. fr. *inessentiel*); *oze(ne)naut/OZN-aut/OZN-naut*, după engl. *ufonaut*; *microfulger*, după engl. *microflash*; *minicartelă*, după engl. *minicard*; *minispectacol*, după engl. *minishow*; *om-sandviş* „om care poartă reclame atât pe spate, cât şi pe piept”, după engl. *sandwich-man* (cf. şi fr. *homme-sandwich*); *preplătit*, după engl. *prepaid*, în sint. *cartelă preplătită*; *radio-semnal*, după engl. *radiosignal*; *superputere* „stat care are capacitatea de a influenţa evenimentele sau îşi exercită puterea la scară globală, situându-se la alt nivel decât toate celelalte puteri”, după engl. *superpower* (și fr. *superpuissance*) *supradoză*, după engl. *overdose* (şi fr. *surdose*); *suprareacţie*, după engl. *overreacting*; *telecumpărături*, după engl. *teleshopping*; *zgârie-nori*, după engl. *sky-scraper*; *viitorologie*, după engl. *futurology* (şi fr. *futurologie*) etc.

4.2. Engleza a contribuit decisiv la crearea unor terminologii. Terminologia informaticii, apărută relativ recent, înregistrează un număr important de calcuri, atât lexicale, cât şi frazeologice, după engleză. Dat fiind rolul din ce în ce mai important pe care computerele au ajuns să-l aibă în activitatea tot mai multor oameni, aceste calcuri apar din ce în ce mai frecvent şi în limbajul celor care nu au o legătură directă cu domeniul informaticii. Iată câteva exemple: *autoiniţializare*, după engl. *self-clearing*; *autosalvare*, după engl. *autosave*; *autotestare*, după engl. *self-testing*; *interfaţă*, după engl. *interface*; *interreţea*, după engl. *internet*; cf. şi împrumutul propriu-zis *internet*, mult mai des folosit; *ciberspaţiu*, după engl. *syberspace*; *despachetare* „recuperare a datelor originale dintr-o locaţie de stocare”, după engl. *unpack*; *hiperlegătură*, după engl. *hyperlink*; *macrolimbaj* „limbaj de programare”, după engl. *macrolanguage*; *microcalculator*, după engl. *microcomputer*; *minicalculator*, după engl. *minicomputer*; *monospaţiat*, după engl. *monospace*;

BDD-A30640 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 16:22:24 UTC)

monospaţiere, după engl. *monospacing*; *microspaţiere*, după engl. *microspacing*; *multiprelucrare*, după engl. *multiprocessing*; *neîntreruptibil*, după engl. *uninterruptible*, în sint. *sursă de alimentare neîntreruptibilă*, după engl. *uninterruptible power supply*; *netranzacţional*, după engl. *non-transactional*; *nevolatil*, după engl. *non-volatile*, în sint. *memorie ~*, după engl. *non-volatile memory*; *previzualizare*, după engl. *preview* etc.

4.3. La nivel semantic, au apărut o serie de calcuri prin care cuvinte folosite frecvent în limbajul standard s-au îmbogăţit cu noi sensuri, specifice domeniului. Cu privire la acest aspect, Radu Trif, autorul unui studiu dedicat terminologiei informaticii[15], este de părere că „tendinţa de «favorizare» a transferurilor semantice se va accentua în viitor, pe măsură ce producătorii de calculatoare vor încerca să facă echipamentele de calcul tot mai «prietenoase» (traducere a compusului englezesc «user-friendly») mai uşor de utilizat chiar şi de către nespecialişti”[16]. Scopul declarat al acestor extinderi semantice este, prin urmare, accesibilitatea ori crearea posibilităţii de a fi mai uşor de înțeles. Totodată, în multe dintre situaţiile citate mai jos, calcul semantic conduce, mai degrabă, la omonimie, decât la polisemie: *acces* „acţiunea de a citi datele de pe un dispozitiv de stocare”; „dreptul de a folosi informaţia într-un anumit fel”, după engl. *acces*; *accesa* „a folosi, a citi datele de pe un dispozitiv de stocare”, după engl. *to acces*; *activare* „operaţie prin care se iniţializează execuţia unei secvenţe de cod”, după engl. *activation*; *adresă* „un număr utilizat în programe pentru a indica o anumită locaţie a memoriei cu acces aleatoriu”, după engl. *address*; *arhivare* „stocare a fişierelor pe un suport extern de memorare pentru o perioadă mai lungă de timp”, după engl. *archiving*; *arhivă* „fişier comprimat cu scopul de a avea o stocare eficientă din punctul de vedere al spaţiului ocupat şi care conţine unul sau mai multe fişiere”, după engl. *archive*; *citi* „a regăsi date sau instrucţiuni de program pe un dispozitiv şi a le transfera în memoria calculatorului”, după engl. *to read*; *demon* „program utilitar care lucrează discret în fundal, executând funcţii ca recepţionarea intrărilor din poşta electronică”, după engl. *daemon*; *dispozitiv* „orice componentă hardware care poate recepţiona şi/sau transmite date”, după engl. *device*; *document* „fişier ce conţine o lucrare”, după engl. *document*; *extensie* „sufix de trei litere adăugat la numele unui fişier ca descriere a conţinutului fişierului”, după engl. *extension*; *fereastră* „cadru dreptunghiular pe ecran cu ajutorul căruia se poate vizualiza un document, un desen, o aplicaţie etc.”, după engl. *window*; *fişier* „document sau altă colecţie de informaţii stocate pe disc şi identificat printr-un nume unic”, după engl. *file*; *icoană* „reprezentare a unui obiect sau proces, asemănătoare unei imagini sau unei figuri”, după engl. *icon*; *infectare* „prezenţa unui virus în cadrul unui sistem de calcul”, după engl. *infection*; *italice* „(fonturi) cursive”, după engl. *italics*; *încărca* „a transfera instrucţiunile de program sau datele de pe un disc în memoria

[15] Vezi Radu Trif, *Influenţa limbii engleze asupra limbii române în terminologia informaticii*, Bucureşti, 2006.
[16] *Ibidem*, p. 148.

BDD-A30640 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 16:22:24 UTC)

cu acces aleatoriu", după engl. *to load*; *meniu* „afişare pe ecran în care se listează selecţiile de comenzi disponibile", după engl. *menu*; *naviga* „a utiliza internetul", după engl. *navigate*; *piraterie* „copiere ilegală a programelor cu drepturi de autor înregistrate, fără permisiunea producătorului", după engl. *piracy*; *program* „listă de instrucţiuni scrise într-un limbaj de programare pe care calculatorul le poate executa", după engl. *program*; *programare* „proces de furnizare de instrucţiuni calculatorului, prin care se spune microprocesorului ceea ce are de făcut", după engl. *programming*; *reţea* „sistem de comunicaţii şi de schimb de date bazat pe calculatoare, creat prin conectarea fizică a două sau mai multe calculatoare", după engl. *network*; *rula* „a executa un program", după engl. *to run*; *salva* „a transfera date din memoria cu acces aleatoriu a calculatorului pe un suport de stocare cum este o unitate de disc", după engl. *save*; *selecta* „a evidenţia o parte a unui document pentru a fi editată sau formatată"; *sesiune* „durată de timp în care utilizatorul se află în dialog cu unitatea centrală", după engl. *session*; *spărgător* „cel care trece prin sistemele de securitate ale calculatorului, spărgând codurile", după engl. *cracker*; *vierme* „virus pe calculator, creat să găsească toate datele din memoria de pe disc şi să le modifice", după engl. *worm*; *virus* „program pe calculator, creat cu scopul de a sabota, care se autoreproduce, ataşându-se altor programe şi executând operaţii nedorite, uneori chiar de distrugere", după engl. *virus*; *vrăjitor* „utilitar de asistenţă interactiv", după engl. *wizard* etc.[17]

4.4. Pe lângă aceste calcuri semantice, folosite cu preponderenţă de specialiştii în informatică, pot fi citate şi următoarele, frecvent întâlnite în mass-media şi prin aceasta având şanse mai mari de a fi însuşite de o masă mai mare de vorbitori: *administraţie* „guvern; grup de persoane care constituie puterea executivă într-o guvernare prezidenţială; agenţie guvernamentală", după engl. *administration*; *agendă* „serii de teme cărora diferiţi actori sociali le acordă o importanţă relativă şi care sunt prezentate sub forma unei liste ierarhizate de subiecte", după engl. *agenda*; *agrea* „a accepta", după engl. *to agree*; *agresiv* „hotărât, decis", după engl. *agressive*; *aplica* „a cere în scris, în mod formal (o bursă, un post)", după engl. *apply*; *atelier* „seminar", după engl. *workshop*; *audienţă* „grup care recepţionează un anumit canal mediatic; totalitatea persoanelor care în urma unui contact cu un suport (văzut, citit sau auzit) au o şansă de a fi atinse de un mesaj publicitar cuprins în acel suport", după engl. *audience*; *cârtiţă* „spion, agent infiltrat", după fr. *taupé*, engl. *mole*; *convenţie* „întrunire largă a unei organizaţii sau a unui grup politic", după engl. *convention*, fr. *convention*; *determinat* „decis", după engl. *determined*, fr. *determiné*; *globalizare* „fenomen care constă în creşterea comerţului şi a investiţiilor datorită căderii barierelor şi a interdependenţei între state", după engl. *globalization*; *imagine* „percepţie publică, notorietate", după engl. *image*, fr. *image*; *licenţia* „a autoriza, a acorda licenţa", după *license*; *nominaliza* „a numi", după engl. *nominate*, fr. *nominer*; *opera* „a acţiona, a face să funcţioneze", după engl. *operate*;

[17] Vezi Radu Trif, *op. cit.*, p. 166 ș.u.; Adriana Stoichiţoiu Ichim, 2006, 75 ș.u.

BDD-A30640 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 16:22:24 UTC)

pirat adj. „clandestin, neautorizat”, după engl. *pirate*; *provocare* „ceva nou şi dificil de realizat, care necesită efort şi hotărâre”, după engl. *challenge*; *promovare* „lansare a unui produs”, după engl. *promotion*[18]; *suport* „finanţare, susţinere, sprijin”, după engl. *support*; *tribut* „omagiu”, după engl. *tribute* etc.[19]

4.5. Frazeologismele explicabile prin modele englezeşti aparţin, îndeosebi, terminologiilor de specialitate[20]. Mai recent, au apărut: *acord stand-by* „acord activat în caz de necesitate”, după engl. *stand-by agreement*; *agendă ascunsă/secretă*, după engl. *hidden agenda*; *asistenţă on-line*, după engl. *on-line help*; *Beretele verzi* „trupă speciale a armatei SUA”, după engl. *Green Beret* (1962)[21]; *cal troian* „program pe calculator care apare pentru a executa funcţii valide, dar conţine ascunse în codul său instrucţiuni ce pot provoca daune sistemelor pe care rulează”, după engl. *Trojan horse*; *Capul Bunei Speranţe*, după engl. *Cape of Good Hope*; *carte verde,* după *green card* (1969), care circulă şi ca împrumut; *Carte Albă* (în sint. ~ *a guvernării*), după engl. *White Paper*; *carte/card de credit*, după engl. *credit card*; *clasa de jos/inferioară*, după engl. *lower class*; *clasa mijlocie,* după engl. *middle class*; *clasa de sus/superioară*, după engl. *upper class*; *corectitudine politică*, după engl. *political correctness*; *cortina de fier*, după *iron curtain*; *crimă organizată*, după engl. *organized crime*; *cutie neagră*, după engl. *black box* (1945); *creier electronic*, după *electronic brain*; *desene animate*, după engl. *animated cartoons*, (cf. şi fr. *dessins animée*[22]); *economie subterană*, după engl. *underground economy*; *Fratele cel Mare/Marele Frate* „personalitate autoritară; figură omniprezentă care exercită un control opresiv”, după engl. *Big Brother*; *farfurie zburătoare*, după *flying saucer*; *gaură neagră*, după engl. *black hole* (1968); *gulere albastre,* după engl. *blue collars*; *gulere albe* „înalţi funcţionari”, după engl. *white collars*; *guvern din umbră*, după engl. *shadow government*; *hărţuire sexuală*, după engl. *sexual harassement* (şi fr. *harcelement sexuel*); *imprimantă laser*, după engl. *laser printer*; *imprimantă color*, după engl. *color printer*; *inteligenţă artificială*, după engl. *artificial intelligence*; *limbaj artificial*, după engl. *artificial language*; *lider de piaţă*, după engl. *market leader*; *linie fierbinte* „număr de telefon prin care se poate face apel imediat la un serviciu specializat de asistenţă”, după engl. *hot line*; *listă neagră*, după engl. *black list*; *manager de top*, după engl. *top manager*, *numărătoare inversă*, după *count down*; *paradis fiscal*, după engl. *tax haven*; *piaţă neagră*, după engl. *black market*; *placă grafică*, după engl. *graphic board*; *poştă electronică*, după

[18] În legătură cu acest calc, vezi, pe larg, Adriana Stoichiţoiu Ichim, 2006, p. 79–80.

[19] Pentru mai multe exemple, vezi Adriana Stoichiţoiu Ichim, 2006, p. 72 ș.u.; vezi, de asemenea, Radu Trif, *op. cit.*, p. 152 ș.u., cu precizarea că unii termeni pe care ultimul autor citat îi consideră a fi apărut prin calchiere constituie, în fapt, împrumuturi propriu-zise.

[20] Vezi Hristea, *Sinteze*, p. 152.

[21] Aici, ca şi mai jos, am reprodus, între paranteze rotunde, atestările oferite în *Merriam-Webster's Collegiate Dictionary*, Delux Encyclopedic Edition, Chicago, 1996.

[22] Frazeologismul francez se explică, la rândul lui, prin engleză, prima atestare a sa datând din 1916.

BDD-A30640 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 16:22:24 UTC)

engl. *electronic mail*; *primă doamnă*, după engl. *First Lady*; *republică bananieră* „țară din lumea a treia”, după engl. *banana republic*; *rețea informatică*, după engl. *computer network*; *serviciu de informaţii on-line*, după engl. *on-line information service*; *spălare de bani*, după engl. *money laundering*; *taste fierbinţi* „taste sau combinaţii de taste a căror apăsare determină execuţia unor comenzi din cadrul unor programe”, după engl. *hot keys*; *târg de job-uri*, după engl. *job shops*; *tehnoredactare computerizată*, după engl. *desktop publishing*; *trustul creierelor* „grup de experţi”, după engl. *brain trust*; *unchiul Sam* „SUA”, după engl. *uncle Sam*; *undă verde* „permisiunea de a trece la realizarea unei acţiuni”, după engl. *green light* (1937); *vânătoare de vrăjitoare*, după engl. *wich hunt*; *viaţă artificială*, după engl. *artificial life*; *vorbitor nativ*, după *native speaker*[23] etc.

5. CONCLUZII

Chiar dacă influența franceză, predominantă pe întreg parcursul secolului al XIX-lea și în prima jumătate a secolului al XX-lea, este eclipsată astăzi de limba engleză, foarte multe dintre calcurile apărute după tipare care-i sunt specifice continuă să facă parte din vocabularul activ al românei contemporane. Mai mult decât atât, unele calcuri lexicale apar încă alături de împrumuturile propriu-zise. Ne referim la dublete etimologice ca: *nedefinit – indefinit, neregularitate – iregularitate, necalculabil – incalculabil*; *necompatibil – incompatibil* etc.

Din puzderia de calcuri după compuse sau derivate rusești care exprimau noțiuni ale ideologiei comuniste nu a mai rămas nimic. În schimb unele calcuri apartenete limbajului tehnic ori cult, în general, continuă să fie folosite și astăzi. Din rândul acestora pot fi citate: *autocritică, antistatal, automacara, legitate, poporanism, radioascultător* etc.

Româna ultimelor trei decenii este asaltată de influența limbii engleze. Rămâne de văzut în ce măsură inovaţiile produse prin calchiere după modele specifice acestei limbi se vor menţine în vocabular. Succesul acestora ar putea fi concurat de împrumutul propriu-zis, care are toate şansele să câştige teren datorită tendinţei de internaţionalizare a limbajului. Astfel, *internet, megashow, megaparty, megastar, prepay* sunt mult mai des folosite decât *interrețea, megaspectacol, megastea, preplătit.* Cât privește calcul frazeologic, expresii cum ar fi: *card de credit, crimă organizată, cutie neagră, desene animate, economie subterană, hărţuire sexuală, imprimantă laser, lider de piață, viață artificială* etc. au toate șansele să se mențină în uz, dat fiind faptul că trimit la o realitate cu care ne confruntăm zilnic. Aceeași situație se înregistrează în cazul extinderilor semantice suferite de unele cuvinte folosite în

[23] Pentru mai multe calcuri frazeologice aparținând terminologiei informaticii, vezi Radu Trif, *op. cit.*, p. 213–303; vezi, de asemenea, Adriana Stoichițoiu Ichim, 2006, p. 86–88, unde sunt analizate și calcuri care aparțin altor terminologii.

BDD-A30640 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 16:22:24 UTC)

terminologia informaticii. Dat fiind rolul pe care computerele și smartfonurile au ajuns să-l aibă în viața de zi cu zi, este greu de crezut că noile sensuri, dobândite prin calc lingvistic după termenii englezești corespunzători, ar putea fi abandonate. Cuvinte ca: *acces, accesa, aplicație, document, fereastră, fișier, italice, program, a salva, a selecta, virus* etc. sunt folosite cu sensurile amintite anterior cel puțin o dată pe zi de o persoană care lucrează la computer.

LE CALQUE LINGUISTIQUE APRÈS 1881

(Résumé)

En analysant le statut des calques linguistiques présents dans la langue roumaine littéraire, l'auteur enregistre l'apparition après 1881 des mots et des expressions calqués particulièrement sur le français, le russe et l'anglais. L'influence russe atteint son apogée surtout après la Deuxième Guerre mondiale, dans la période de la Guerre Froide et de l'essor du communisme. Après la chute du mur de Berlin beaucoup des calques construits sur le modèle russe deviennent désuets. En revanche, le changement des influences géopolitiques favorise l'intensification de l'emprunt à l'anglais (emprunts proprement-dits et calques) par le biais des médias et surtout de l'internet.

Cuvinte-cheie: calc lingvistic, influenţa limbii franceze, influenţa limbii ruse, influenţa limbii engleze, modernizarea lexicului, româna literară modernă.

Mots-clés: calque linguistique, l'influence du français, l'influence de la langue russe, l'influence de l'anglais, la modernisation du lexique, le roumain littéraire moderne.

Institutul de Lingvistică al Academiei Române
„Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti"
Bucureşti, Calea 13 Septembrie nr. 13

BDD-A30640 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 16:22:24 UTC)